

มรดกทางวัฒนธรรม

หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้เคยสร้างไว้เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย การดำรงชีพและพิธีกรรมต่าง ๆ หลักฐานวัฒนธรรมในอดีต เช่น ซากบ้านเรือน ซากโบสถ์วิหาร ศาสนสถาน ซากกำแพงคูเมือง สถานที่ประกอบพิธีกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เป็นต้น ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

โบราณวัตถุ โบราณสถาน

โบราณวัตถุ ของจังหวัดพิจิตรส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้ตามวัดเก่าที่สำคัญและส่วนหนึ่งเก็บสะสมไว้ตามบ้านเรือนของราษฎรซึ่งมักไม่มีใครจะเปิดเผยหรืออนุญาตให้ชม เจ้าของจะหวงแหนถือว่าเป็นสมบัติส่วนตัว

โบราณวัตถุ ที่อยู่ตามวัดเก่าเข้าชมได้อย่างเปิดเผย อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิจิตร ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดหิรัญญาราม (วัดบางกลาง) อำเภอโพทะเล ตามประวัติกล่าวว่าพระครูพิบูลธรรมเวท (เปรี๊ยะ จิตบุญโญ) อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้ดำเนินการจัดสร้างและรวบรวมพระพุทธรูป เหรียญกษาปณ์ เครื่องลายคราม เครื่องปั้นดินเผา เครื่องถ้วยชามสังคโลก เครื่องทองเหลือง เครื่องกระเบื้องเคลือบ ตะเกียงลาน เครื่องจักสานและพระพิมพ์จำนวนมากเก็บไว้ในตู้ไม้สักจำนวน 30 หลัง จึงถือว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานที่น่าสนใจและน่าศึกษายิ่งแห่งหนึ่งของจังหวัดพิจิตร

โบราณวัตถุ ในเขตอำเภอเมืองพิจิตรที่สร้างชื่อเสียงเป็นอย่างมากคือ พระเครื่องเมืองพิจิตร พระเครื่องหรือพระพิมพ์เมืองพิจิตร เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมมากโดยทั่วไป กล่าวกันว่าพระพิมพ์ที่ค้นพบ มักจะพบในเขตเมืองพิจิตรเก่า ซึ่งเข้าใจว่าเป็นเมืองสระหลวง หรือเมืองโอชะบุรี และมีการทำขึ้นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา แต่เท่าที่พบส่วนมากเป็นพระพิมพ์สมัยสุโขทัย ดังนี้

พระพิจิตรเกศคด

พุทธลักษณะของพระพิจิตรเกศคดนั้น ก็เนื่องมาจากปลายเกศคดนั้น ฐานเอียง องค์พระนั่งขัดสมาธิหันหน้าออก ศีรษะตั้งตรง ทุกๆ ส่วนขององค์พระไม่ชัดเจนนัก ที่นูนเด่นมีวงหน้าอกและเข่า พิมพ์ด้วยเนื้อชิน มีทั้งชินเงินและชินตะกั่ว มีผู้กล่าวกันว่า ในสมัยโบราณ ทหารจากเมืองพิจิตรเป็นนักรบที่เก่งกล้า มีความสามารถมาก เพื่อเป็นการสะกดในการเรียกใช้ ผู้บังคับบัญชาจึงให้อูณาโลมเนียงเป็นเครื่องหมายติดหมวก เข้าใจว่าพระเกจิอาจารย์ที่สร้างพระจึงพิมพ์ให้เกศคดเหมือนอูณาโลมนั่นเอง

พระพิจิตรเม็ดข้าวเม่า

พุทธลักษณะ เป็นแบบค่อนข้างกลมมนด้านหลังแบนราบ องค์พระค่อนข้างนูนเล็กน้อยเหมือนเม็ดข้าวเม่า มีเส้นนูนสามเหลี่ยมรอบองค์ เนื้อชินมีทั้งแบบนั่งขัดสมาธิและขัดสมาธิคางคก ขนาดเท่าหรือใหญ่กว่าเม็ดข้าวเม่าเล็กน้อย

หลวงพ่เพชรเงิน

พุทธลักษณะ เป็นพระปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร สร้างจำลองจากลักษณะของหลวงพ่เพชรซึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถ วัดท่าหลวงในปัจจุบัน พระวรกายอวบอ้วน ตั้งมาภูีสัน ห่มเฉียงเปิดอังสะขวา พระพักตร์กลม พระศกสั้น พระเกตุมาลาทรงดอกบัวตูม ประทับนั่งบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย

หลวงพ่เพชรหน้าจั่ว

พุทธลักษณะ เป็นพระปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชรเช่นเดียวกับหลวงพ่เพชรในพระอุโบสถวัดท่าหลวง ประทับบนฐานบัวคว่ำบัวหงายในพื้นที่สามเหลี่ยมหน้าจั่ว ฝีมือไม่สู้ประณีตมากนัก

นอกจากพระเครื่องเมืองพิศตรแล้วยังค้นพบแผ่นอิฐจารึกอักษรขอมโบราณ 2 แผ่น แผ่นอิฐโบราณนี้ พระครูพิพิธธรรมศาสตร์ เจ้าอาวาสวัดนครชุมเก็บได้จากพระธาตุเจดีย์ เมื่อ พ.ศ. 2495 เจ้าหน้าทีกรมศิลปากรได้ไปขุดค้นพระธาตุเจดีย์วัดมหาธาตุ เมืองพิศตรเก่าเจ้าอาวาสวัดนครชุมได้ให้นายคำ ทองคำวรรณ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณอ่านจารึกบนแผ่นอิฐได้ความนี้ว่า “สุนทร ” ซึ่งแปลว่างาม อาจมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำว่า “พิศตร” ซึ่งแปลว่า “งาม” เหมือนกัน อายุของพระธาตุเจดีย์องค์นี้ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า มีอายุไม่น้อยกว่า 700 ปี นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ในอำเภอต่างๆ เช่น

หลวงพ่เพชรวัดท่าหลวง

เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสมัยเชียงแสนหล่อด้วยทองสำริด พุทธลักษณะงดงามมาก ขนาดหน้าตักกว้าง 1.40 เมตร สูง 1.60 เมตร เป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่มืองพิศตร ประวัตินิยัอยู่ว่า เจ้าเมืองพิศตรอยากได้พระประธานมาประดิษฐานที่เมืองพิศตรในโอกาสที่ทัพกรุงศรีอยุธยาเดินทางผ่านเมืองพิศตรเพื่อไปปราบกบฏจอมทองที่เมืองเชียงใหม่พระพิศตรจึงได้ขอร้องแม่ทัพว่าเพื่อปราบกบฏเสร็จแล้ว ให้หาพระพุทธรูปงาม ๆ มาฝากเมื่อเสร็จศึกแม่ทัพจึงได้อาราธนาหลวงพ่เพชรลงแพลูกบวบล่องมาทางแม่น้ำปิง ฝากเจ้าเมืองกำแพงเพชรไว้ พระพิศตรจึงอัญเชิญมาประดิษฐานที่พระอุโบสถวัดนครชุม เมืองพิศตร ต่อมาจึงได้อัญเชิญหลวงพ่เพชรมาประดิษฐานไว้ ณ พระอุโบสถวัดท่าหลวง อำเภอเมืองพิศตรจนถึงปัจจุบัน

หลวงพ่หิน

เป็นพระพุทธรูปหินทรายแกะสลักมีอายุชานนับร้อยปี ประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก ประชาชนให้ความเคารพนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันทางวัดได้สร้างมณฑปเป็นที่ประดิษฐานอย่างสวยงาม ดูเด่นเป็นสง่า ทำให้ประชาชนมานมัสการได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น

พระชินวร

เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองสำริดขนาดใหญ่เป็นพระประธานในวิหารวัดบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก

พระชินสีห์

เป็นพระพุทธรูปสมัยเดียวกับพระชินวรวัดบางมูลนาก ประดิษฐานอยู่วัดห้วยเขน ตำบลห้วยเขน อำเภอบางมูลนาก

พระชินวงศ์

เป็นพระพุทธรูปทองสำริด มีอายุสมัยเดียวกับพระพุทธรูปชินสีห์วัดห้วยเขน ประดิษฐานอยู่วัดวังกรด ตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก

พระพุทธรูปไม้แกะสลัก

วัดบางลำพู ตำบลภูมิ อำเภอบางมูลนาก เป็นพระพุทธรูปไม้แกะสลักมีอายุประมาณ 100 ปี เป็นศิลปวัตถุที่เป็นฝีมือของช่างท้องถิ่น

เครื่องสังคโลก

วัดพรหมประสิทธิ์ อำเภอตะพานหิน เป็นเครื่องลายครามสมัยเก่า เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องชุดทองเหลือง ประกอบด้วย ถ้วย ชาม หม้อ ตะเกียง ชุดน้ำชา พาน ชัน ฯลฯ ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าของวัดพรหมประสิทธิ์ ได้ตกทอดมาหลายชั่วอายุคน

รอยพระพุทธรบาท

วัดไทรโรงโชน อำเภอตะพานหิน สร้างขึ้นราว พ.ศ. 2380 ในสมัยพระอธิการห้วง ต่อมาเมื่อพระครูปลัดคยมเป็นเจ้าอาวาส ได้บูรณะให้คงสภาพเดิม โดยสร้างพระปรารักษ์ครอบไว้ ทำด้วยโลหะทองเหลือง แบบพิมพ์เป็นรูป 12 ราศี และรูปภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านตำบลไทรโรงโชน และตำบลใกล้เคียง

พระพุทธรูปหลวงพ่อด่านน้ำเคือง

อำเภอตะพานหิน เป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยซึ่งขุดพบที่วัดน้ำเคือง อำเภอทับคล้อ และต่อมาประชาชนได้อัญเชิญมาประดิษฐาน ณ วัดคงตะขบ อำเภอตะพานหิน พุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปประทับยืนปางห้ามญาติ ขนาดกว้าง 60 เซนติเมตร สูง 1.90 เซนติเมตร ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในมณฑปของวัดคงตะขบ อำเภอตะพานหิน เป็นที่เคารพของชาวอำเภอตะพานหินและอำเภอใกล้เคียงเป็นอย่างมาก

พระพุทธรูปเกตุมงคล

วัดเทพประสาท อำเภอตะพานหิน เป็นพระพุทธรูปคอนกรีตเสริมเหล็กที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ ปางประทานพรหน้าตักกว้าง 20 เมตร สูง 30 เมตร อยู่ที่วัดเทพประสาท ตำบลห้วยเกตุ อำเภอตะพานหิน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านฝั่งตะวันตก พระครูสุเทพสิทธิการย์ (ทองอยู่ ฐิติญาโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดองค์แรก เป็นผู้ดำเนินการสร้างเมื่อ พ.ศ. 2504 แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2511

พระพุทธรูปหลวงพ่อบุญพิชัย

วัดตะพานหิน อำเภอตะพานหิน เป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ซึ่งแต่เดิมเป็นพระพุทธรูปที่ชำรุดอยู่ที่อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประมาณ พ.ศ. 2470 ชาวตะพานหินได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในมณฑปวัดตะพานหิน ต่อมาได้บูรณะซ่อมแซมใหม่ทั้งองค์ โดยมีขนาดหน้าตักกว้าง 2 ศอก สูงประมาณ 4 ศอก เป็นที่เคารพสักการะของชาวอำเภอตะพานหินและอำเภอใกล้เคียง

พระเครื่องหลวงพ่ोजิน

วัดบางคลานอำเภอโพทะเล มีหลายแบบ เช่น พิมพ์ไข่ปลา พิมพ์นิยม พิมพ์เข้าขีตา จอบเนื้อชินเงิน พิมพ์จอบเล็ก พิมพ์จอบผองอิฐ เป็นต้น

วัตถุมงคลที่หลวงพ่ोजินสร้าง และปลุกเสก เชื่อกันว่ามีหลายสิ่งหลายอย่าง มีทั้งเนื้อดิน เนื้อผง และเนื้อโลหะ แต่ที่นิยมมากที่สุดได้แก่ รูปลอยองค์(พิมพ์นิยม) และรูปเหมือนครึ่งซีก (พิมพ์จอบใหญ่ พิมพ์จอบเล็ก) ซึ่งสร้างราว ๆ พ.ศ. 2460 ต่อมาทางวัดได้สร้างรูปเหมือนหลวงพ่ोजินเป็นเนื้อโลหะทองเหลือง เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่คณะศิษย์ และผู้ที่เคารพนับถือในหลวงพ่ोजิน และเพื่อหารายได้สมทบทุนสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัดวังตะโก (บางคลาน)และการจัดสร้างวัตถุมงคลขึ้น สันนิษฐานกันว่าสร้างอย่างละไม่เกินห้าพันองค์ ทำพิธีปลุกเสกที่วัดวังตะโก มีหลวงพ่ोजินเป็นประธานในพิธี เมื่อหลวงพ่ोजินมรณภาพ คณะศิษยานุศิษย์ก็ได้จัดสร้างขึ้นมาอีกหลายรุ่นด้วยกัน แต่รุ่นที่เป็นที่นิยมของคนทั่วไปได้แก่รุ่น 15 และรุ่นสร้างสะพาน

ที่โคกบ้าน ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าบ้านสระเพลง กิ่งอำเภอคงเจริญ มีชาวบ้านจุดบั้งไฟของเครื่องใช้โบราณ เช่น ถ้วย ชาม ไห จากคำบอกเล่าของนางเวียง ไทยสา ซึ่งเป็นผู้พบและเก็บของไว้เล่าว่าสถานที่จุดพบได้เป็นโคกวัดเก่า

ที่อำเภอทับคล้อก็มีชาวบ้านจุดบั้งไฟโบราณวัตถุ เช่น โอง ไห กำไลทองเหลือง อาวุธและเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ก็มีพระพุทธรูปจำลองที่สร้างไว้บนยอดเขาประดิษฐานอยู่ในมณฑปวัดเขาทราย ที่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในบริเวณใกล้เคียง

โบราณสถาน ที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในจังหวัดพิจิตรได้แก่

วัดท่าหลวง

เป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดพิจิตร อยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านฝั่งตะวันตกใกล้ศาลากลางจังหวัด สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2388 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในพระอุโบสถ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสมัยเชียงแสน มีนามว่า หลวงพ่อเพชร หล่อด้วยทองสำริด พุทธลักษณะงดงามมากขนาดหน้าตักกว้าง 1.40 เมตร สูง 1.60 เมตร เป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่เมืองพิจิตร ตามประวัติไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าวัดท่าหลวงสร้างเมื่อใด แต่มีหลักฐานที่พอจะสืบได้ว่า สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2388 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เดิมมีฐานะเพียงเป็นสำนักสงฆ์ตั้งอยู่ในป่าพงและละเมาะไม้บ้านท่าหลวง ในขณะที่นั้นตัวเมืองพิจิตรยังอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า ซึ่งอยู่ห่างเมืองพิจิตรปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกประมาณ 8 กิโลเมตรเศษ สภาพวัดมีภูมิungแฝกเพียง 2-3 หลัง ต่อมาประมาณ 100 ปี ไฟได้ไหม้ป่าพง วัดท่าหลวงจึงถูกไฟไหม้ไปด้วย แต่เจ้าอาวาสในสมัยต่อมา ได้สร้างกุฏิขึ้นใหม่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบว่า วัดท่าหลวงเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่ोजิน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองอันเป็นมิ่งขวัญของชาวพิจิตร ดังนั้นพระยาศรีสุริยราชวรกายเจ้าเมืองพิจิตร จึงได้จัดการบอกบุญ

ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน จัดสร้างพระอุโบสถไม้ชั้นหลังหนึ่ง ฝากระดานหลังคามุงสังกะสี อุโบสถหลัง
ที่กล่าวนี้สร้างอยู่หน้าพระอุโบสถหลังปัจจุบันติดกับแม่น้ำน่าน แต่ปัจจุบันนี้น้ำเซาะพังหมดแล้ว และได้
สร้างศาลากลางการเบริญชขึ้นหลังหนึ่ง โดยใช้การก่อสร้างแบบไทย คือ ไม้ใช้ตะปูเหมือนในสมัย
ปัจจุบัน ศาลาหลังนี้ใช้เสาขนาดใหญ่มาก การก่อสร้างศาลาเป็นที่ถูกพระทัยของสมเด็จพระสังฆราช
เจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ซึ่งได้เสด็จมาที่วัดนี้ 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2478 และครั้งที่ 2 เมื่อ
วันที่ 6 มีนาคม 2490 ทรงเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้ทรงชมว่าช่างเก่งจริง ๆ ต่อมาศาลาหลังนั้นได้
ชำรุดทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา วัดท่าหลวงได้รับสถาปนาขึ้นเป็น “พระอารามหลวง” ชั้นตรี ชนิด
สามัญ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2529

ศาลหลักเมือง

อยู่ห่างจากตัวเมืองปัจจุบันประมาณ 7 กิโลเมตร บนถนนสาย พิจิตร-วังจิก ในสมัยที่นายแสวง ศรีมา
เสริม ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด (2508-2511) เห็นว่าควรฟื้นฟูเมืองพิจิตรเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมเสีย
ใหม่ จัดสถานที่ให้ร่มเย็นเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจจึงให้ถางป่าในบริเวณเมืองพิจิตรเก่า รอบบริเวณพระ
เจดีย์หน้าวิหาร 9 ห้อง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 150 ไร่เศษ และได้ประสานกรม
ศิลปากร ขอทราบบริเวณหลักเมืองเดิม กรมศิลปากรได้ชี้เขตให้ว่าอยู่ในบริเวณทิศตะวันตกของพระเจดีย์ไป
ราว 3 เส้น แต่ไม่ทราบสถานที่ที่แน่นอน ผู้ว่าราชการจังหวัดได้นิมนต์หลวงปู่โง่น โสรโย ซึ่งเป็นเกจิด้าน
วิปัสสนากรรมฐานให้ตรวจดูที่ฝั่งหลักเมือง ก็พบหลักเมืองเก่าซึ่งว่าเป็นไม้ “ชัยพฤกษ์” พร้อมทั้งโครง
กระดูกมนุษย์ และดำเนินการวางหลักเมืองและสร้างศาลหลักเมืองขึ้นใหม่ ดังปรากฏในปัจจุบัน

วัดนครชุม

เป็นวัดที่สร้างในสมัยสุโขทัย ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูป สมัย
สุโขทัย จำนวน 3 องค์ อุโบสถหลังนี้เคยเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อเพชร ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นอาคาร
ที่ไม่มีหน้าต่างแต่เปิดผนังเป็นช่อง ในวิหารมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่หน้าตักกว้าง 3 วา ก่ออิฐถือปูน ศิลปะ
แบบสุโขทัย เป็นพระพุทธรูปที่ใช้เป็นประธานในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในสมัยก่อน วัดนครชุม
นี้ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดใหญ่” และเป็นวัดเดียวในตัวเมืองพิจิตรเก่าที่มีโบสถ์ร้าง

ถ้ำชาละวัน

มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องไกรทอง บทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 2 ลักษณะถ้ำ
กว้าง 1 เมตร ยาว 1.50 เมตร และลึก 4 เมตร ปัจจุบันดินพังทลายทับถมจนดินเงินหมด มีเรื่องเล่าว่าเมื่อ
ประมาณ 85 ปีมาแล้ว มีพระภิกษุวัดนครชุมรูปหนึ่งจุดเทียนไขเดินเข้าไปในถ้ำ จนหมดเทียนหนึ่งเล่ม ก็ยังไม่
ถึงก้นถ้ำ จึงไม่ทราบว่าภายในถ้ำชาละวันจะสวยงามวิจิตรพิสดารเพียงใด ที่ปรากฏในขณะนี้ ปากถ้ำมี

ลักษณะต้นเงินทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ปัจจุบันทางจังหวัดได้สร้างรูปปั้นไกรทองและชาลวันไว้บริเวณปากถ้ำด้วย

เกาะศรีมาลา

มีลักษณะเป็นมุดดินคล้ายเกาะเล็ก ๆ อยู่กลางคูเมือง นอกกำแพงเมืองพิจิตรเก่า สันนิษฐานจากลักษณะของคูเมืองและกำแพงเมืองแล้ว เกาะศรีมาลาตั้งแต่เดิมน่าจะเป็นป้อมหรือหอคอยรักษาการอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะตั้งอยู่นอกเมืองและอยู่กลางคูเมือง

วัดโรงช้าง

ตั้งอยู่ที่ตำบลโรงช้างอำเภอเมืองพิจิตร ติดกับถนนสายพิจิตร-วังจิก ห่างจากตัวเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร เดิมสถานที่แห่งนี้เรียกว่า กองช้าง เพราะเป็นที่พักของกองช้าง ต่อมาเรียกเพี้ยนว่า “คลองช้าง” จนกระทั่งทางราชการได้เปิดโรงเรียนประชาบาลขึ้นที่วัดนี้ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดโรงช้าง

บริเวณวัดโรงช้างมีพระพุทธรูปใหญ่ ประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง 3 องค์ คือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย 1 องค์ ปางห้ามญาติ 1 องค์ และปางไสยาสน์ 1 องค์ สิ่งที่น่าสนใจของวัดนี้ก็คือเจดีย์ซึ่งภายในเจดีย์ได้สร้างเป็นห้องลับใต้ดิน สำหรับเก็บแผ่นอิฐจารึกพระไตรปิฎกจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ โดยได้สังเกตเห็นว่าในอนาคตอาจมีเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง เช่น สงครามนิวเคลียร์ ซึ่งอาจจะทำให้พระไตรปิฎกเสียหายไปจากโลกได้

วัดเขารูปช้าง

ตั้งอยู่ทางใต้ของตัวเมืองพิจิตร ที่ตำบลดงป่าคำ อำเภอเมืองพิจิตร ตามเส้นทางสายพิจิตร-ตะพานหิน ประมาณ 15 กิโลเมตร โบราณสถานของวัดเขารูปช้างที่มองเห็นเด่นสง่าก็คือ เจดีย์แบบลังกา ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาที่มีหินสีขาวซ้อนกันมองดูคล้ายรูปช้าง แต่เดิมเป็นเจดีย์เก่าและทางวัดได้ทำการปฏิสังขรณ์ใหม่ เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา โดยได้ประดับกระเบื้องเคลือบสีทองทั้งองค์ ทำรั้วรอบองค์เจดีย์ส่วนบริเวณลานกว้างบนยอดเขา ทางวัดได้สร้างวิหารใหญ่ขึ้นหลังหนึ่ง และมีเจดีย์เก่าอยู่องค์หนึ่งเป็นเจดีย์แบบลังกา ตัวระฆังเป็นกลีบบระเพ็ดยอดเจดีย์หักแล้ว เข้าใจว่าเจดีย์นี้สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา นอกจากนั้นยังมีมณฑปหลังหนึ่งอยู่ใกล้กับโบสถ์หลังใหม่ ลักษณะเป็นมณฑปจัตุรมุข ยอดมณฑปเป็นเจดีย์แบบลังกาเป็นทรงเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ภายในมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปบาทสำริด ที่ผนังจัตุรมุข ยอดมณฑปเป็นเจดีย์แบบลังกาเป็นทรงเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ภายในมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปบาทสำริด ที่ผนังมณฑปมีภาพเขียนฝาผนังเรื่องไตรภูมิพระร่วง

แหล่งประวัติศาสตร์

เดิมที่อำเภอเมืองพิจิตรหาได้ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายที่ตั้งเมืองหลายครั้งหลายครา ที่ตั้งเดิมมีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ในเขตท้องที่ อำเภอโพทะเลซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองปัจจุบัน ประมาณ 100 กิโลเมตรเศษ และอพยพโยกย้ายขึ้นมาตามแม่น้ำน่านเก่า สู่ทางทิศเหนือตั้งรกรากสร้างบ้านเมืองขึ้นเป็นปึกแผ่นแน่นหนาที่บ้านสระหลวง อยู่ในเขตเมืองเก่า

อำเภอเมืองพิจิตร ห่างจากตัวเมืองปัจจุบัน ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 8 กิโลเมตรเศษ ต่อมาลำน้ำน่านเก่า เปลี่ยนทางเดิน เป็นเหตุให้ลำน้ำตื้นเขิน จึงจำเป็นต้องย้ายเมืองมาตั้งใหม่ในตัวเมืองที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

วัดโพธิ์ประทับช้าง

เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดพิจิตร สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา โดยสมเด็จพระเจ้าเสือ เพื่อเป็นที่ระลึกถึง สถานที่ประสูติของพระองค์

วัดโพธิ์ประทับช้าง ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านเก่าด้านทิศตะวันออก ในเขตหมู่ที่ 3 ตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง ห่างจากที่ทำการอำเภอโพธิ์ประทับช้างประมาณ 7 กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองพิจิตร ประมาณ 27 กิโลเมตรไปตามถนนสาย พิจิตร-วังจิก ทางหลวงหมายเลข 1068 ก่อนจะถึงวังจิก 2 กิโลเมตร จะมีทางแยกซ้ายมือ เข้าสู่อำเภอโพธิ์ประทับช้าง เมื่อเดินทางมาก่อนถึงตัวอำเภอ จะมีทางแยกซ้ายมือเข้าไป อีก 4 กิโลเมตร หน้าวัดมีต้นตะเคียนซึ่งกล่าวกันว่ามียายุ 250 ปี วัดโดยรอบ 7 คนโอบ หรือ 7 เมตร 60 เซนติเมตร เป็นที่อาศัยของนกแก้วจำนวนมาก

สถาปัตยกรรมดีเด่น

สถาปัตยกรรมด้านศาสนา

1. อุโบสถวัดนครชุม ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร สร้างมาประมาณ 800 ปี ศิลปะสมัยสุโขทัย ลักษณะของโบสถ์ใช้เจาะเป็นช่องแทนหน้าต่าง ซึ่งเหมือนกับโบสถ์วิหารสมัยสุโขทัย ภายในโบสถ์มีเสา สองแถว พระประธานใน โบสถ์ มีลักษณะพุทธศิลป์สมัยสุโขทัย แต่ถูกซ่อมแซม และลงรักปิดทองใหม่
2. พระธาตุเจดีย์วัดมหาธาตุ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร
3. หอสวดมนต์ และหอฉัน วัดบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2473
4. เจดีย์ที่บรรจุพระไตรปิฎก วัดโรงช้าง ตำบลโรงช้าง อำเภอเมืองพิจิตร
5. วัดโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง
6. อุโบสถวัดห้วยเขน ตำบลห้วยเขน อำเภอบางมูลนาก

สถาปัตยกรรมด้านศาสนาที่เป็นของสร้างขึ้นใหม่ที่นับว่าน่าสนใจมีดังนี้ คือ

1. ศาลาการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ที่วัดท่าหลวง อำเภอเมืองพิจิตร
2. มณฑปที่ประดิษฐานหลวงพ่อกิน วัดท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก
3. วิหารจตุรमुखที่วัดห้วยเขน ตำบลห้วยเขน อำเภอบางมูลนาก

สถาปัตยกรรมเรือนไทย

สถาปัตยกรรมเรือนไทยมีเห็นโดยทั่วไปในเขตท้องที่จังหวัดพิจิตร ส่วนใหญ่เป็นเรือนไทยประยุกต์ ตามแบบต่างๆ เช่น ทรงปั้นหยา ทรงมนิลา หรือทรงกาแลของทางภาคเหนือ เรือนไทยโบราณแบบอยุธยา แทบจะไม่เหลือให้เห็นแล้ว จะมีที่สร้างใหม่ก็สร้างแบบอยุธยาประยุกต์ โดยใช้ไม้จากบ้านเก่านำมา

สร้างใหม่ สิ่งไหนไม่มีก็จัดทำใหม่และใช้วัสดุแบบใหม่ดัดแปลงทำแทน เช่น หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่แทนกระเบื้องแป้นเกล็ดปลา

สถาปัตยกรรมเกี่ยวกับสถานที่ราชการ ที่น่าสนใจมีอยู่หลายแห่ง ได้แก่

1. อาคารสถานีรถไฟจังหวัดพิจิตร เป็นอาคารรูปทรงแบบสมัยรัชการที่ 6 สร้างมาประมาณ 70 ปี
2. โรงเรียน โถงจ้อ อำเภอบางมูลนาก เป็นอาคาร 2 ชั้น สร้างด้วยไม้ทั้งหลังขนาดกว้าง 12 เมตร ยาว 24 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2475

รูปปั้น อнуสาวรีย์

รูปปั้นขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพิจิตรได้แก่

พระพุทธรูปมณฑล วัดเทวปราสาท อำเภอตะพานหิน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2508 เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2511 มีขนาดหน้าตักกว้าง 20 เมตร สูง 30 เมตร เป็นพระพุทธรูปปางประทานพรสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กทรงปิดทองทั้งองค์

รูปปั้นพญาชาลวัน ที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร ตั้งอยู่บริเวณบึงสีไฟมีความยาว 38 เมตร กว้าง 6 เมตร สูง 5 เมตร ปากยาว 4.5 เมตร ภายในตัวพระจะมีห้องประชุมขนาดเล็กด้วย

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานอยู่ที่หน้าศาลากลางจังหวัดพิจิตร

สิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมือง

หลวงพ่เพชร วัดท่าหลวง เป็นพระพุทธรูปที่นับถือกันทั้งจังหวัด เป็นสิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดพิจิตร ดังคำขวัญของพิจิตรที่ว่า

เมืองชาลวัน แข่งขันเรือยาว ข้าวเจ้าอร่อย ส้มท่าขอรสดี หลวงพ่เพชรรวมใจบึงสีไฟลือเลื่อง ยอดพระเครื่องหลวงพ่เงิน

เหตุที่ได้นามว่า“เพชร” สันนิษฐานว่าเพราะเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งในท่าขัดสมาธิเพชรและอีกประการหนึ่งเพราะได้เคยประดิษฐานอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชรมาก่อน

สำหรับปูชนียบุคคลที่ชาวพิจิตรเคารพสักการะ ได้แก่หลวงพ่เงินวัดบางคลา(วัดหิรัญญาราม) อำเภอโพทะเล ถือว่าเป็นพระเถระผู้เรืองเวทมนต์มีกิตติศัพท์จรจายไปทั่วประเทศ

พระแสงราชศัสตราประจำเมืองพิจิตร

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มธรรมเนียมการพระราชทานพระแสงราชศัสตราไว้ประจำเมืองต่างๆ นั้น หัวเมืองที่ได้รับพระราชทานส่วนใหญ่จะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ตามเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินตามลำน้ำเจ้าพระยา คราวเสด็จพระราชดำเนินหัวเมืองฝ่ายเหนือใน พ.ศ. 2444 การเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ การคมนาคมสะดวกมากขึ้น เนื่องจากมีเส้นทางรถไฟถึงบางปะอินแล้ว จึงเสด็จโดยทางรถไฟถึงพระราชวังบางปะอินแล้วเสด็จต่อไปทางเรือ มีพระราชดำริในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ว่า มีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรภูมิประเทศและตรวจราชการประกอบพระราชพิธีเพื่อที่จะทรงพระอนุสาวรีย์บ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นสืบไป โดยเริ่มเสด็จพระราชดำเนินออกจากกรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2444 และเสด็จ

กลับในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2444 ระหว่างทางเสด็จพระราชดำเนินนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระแสงศาสตราประจำมณฑลและเมืองต่างๆ จำนวน 10 แห่ง ปรากฏหลักฐานจากหนังสือ พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จมณฑลฝ่ายเหนือในราชการที่

จังหวัดพิจิตรได้รับพระราชทานพระแสงศาสตราประจำเมือง จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2444 ดังความในพระราชหัตถเลขาว่า

ออกจากบางมูลนากเวลาเช้า 2 โมงตรง ขึ้นมาถึงเมืองพิจิตรใหม่เวลาก่อนเที่ยง ระยะทางที่ ขึ้นมาตอนนี้มีบ้านหนาขึ้น แต่ดูทุ่งกว้างขึ้นกว่าตอนล่างเมื่อพิเคราะห์ดูภูมิประเทศทั้งพื้นแผ่นดินไม่เห็นผิอะไรรันกับกรุงเก่า เป็นแต่ที่พื้นคันหลังเข้าไปน้ำลึก ถ้าทำนาหว่านเช่นกรุงเก่าก็คงจะทำได้ แต่ตามที่แลเห็นใช้ทำนาปักตามคันหลัง ข้างในไม่มีผู้ใดทำเหตุด้วยมีคนน้อยเท่านั้นเวลากลางวันไปทำ พิธีให้พระแสงและแจกเสมาที่ว่าการเมือง...

ลักษณะพระแสงราชศาสตราประจำเมืองพิจิตรที่ได้รับพระราชทาน มีดังนี้ เป็นพระแสงด้ามทองฝักทองยาว 109 เซนติเมตร ด้ามยาว 34 เซนติเมตร ฝักยาว 75 เซนติเมตร ใบพระแสงยาว 67 เซนติเมตร กว้าง 3.2 เซนติเมตร ใบพระแสงด้านซ้ายจารึกข้อความว่า “พระแสงสำหรับเมืองพิจิตร” รับพระราชทานเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2444 ขณะนั้น พระยาเทพาธิบดี (อ้อม) เป็นผู้ว่าราชการเมืองจังหวัดพิจิตร ปัจจุบันพระแสงราชศาสตราประจำเมืองพิจิตรเก็บรักษาอยู่ที่คลังจังหวัดพิจิตร

พระแสงราชศาสตรา ถือเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคสำคัญประกอบพระราชอิสริยยศประจำพระองค์ และประจำตำแหน่งพระมหากษัตริย์ รวมทั้งเป็นอาวุธสำคัญประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ในฐานะทรงเป็นจอมทัพ ความสำคัญของพระแสงราชศาสตราที่มีต่อฐานะพระมหากษัตริย์อาจกล่าวได้เป็นสองประการคือ

ประการแรก พระแสงราชศาสตราเป็นเครื่องหมายแสดงถึงพระราชอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์พระราชทานสิทธิขาดแก่เจ้านาย ขุนนาง หรือข้าราชการให้ใช้อำนาจแทนพระองค์ในการปฏิบัติราชการ โดยเฉพาะในการสงคราม ดังที่ได้พระราชทานพระแสงดาบอาญาสิทธิ์แก่แม่ทัพ เช่น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระราชทานพระแสงดาบอาญาสิทธิ์แก่เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) เป็นแม่ทัพยกไปตีเมืองเชียงใหม่และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระแสงดาบอาญาสิทธิ์แก่เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพสำเร็จราชการในสงครามกับเขมรและญวน

ประการที่สอง พระแสงราชศาสตราเป็นเครื่องราชูปโภคประกอบพระราชอิสริยยศในการประกอบพระราชพิธีสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์ โดยมีการอัญเชิญพระแสงราชศาสตราองค์สำคัญมาตั้งแต่งในพระราชพิธี เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เป็นสิริมงคล ตลอดจนเพื่อความสถาพรแห่งพระบรมเดชานุภาพได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกซึ่งเป็นพระราชพิธีสำคัญที่มีความหมายยิ่งต่อพระมหากษัตริย์ผู้ทรงดำรงฐานะเป็นประมุขของประเทศเปรียบเสมือนการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ว่าได้ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินโดยสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี พระราชพิธีฉัตรมงคลสมโภชสิริราชสมบัติ ในโอกาสที่วันบรมราชาภิเษกได้เวียนมาครบรอบปีและพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

การพระราชทานพระแสงราชศัสตราประจำเมือง เนื่องจากพระราชประสงค์ให้เป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ และเพื่อใช้สำหรับแทงน้ำในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในหัวเมือง และมีธรรมเนียมปฏิบัติสืบมาในปัจจุบันว่าจังหวัดใดที่ได้รับพระราชทานพระแสงราชศัสตราประจำเมืองหากพระมหากษัตริย์ได้เสด็จไปประทับ ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องถวายพระแสงราชศัสตราไว้ประจำพระองค์ตลอดเวลาจนกว่าจะเสด็จกลับ

ศิลปหัตถกรรมและงานช่าง

ประติมากรรม ช่างหล่อพระพุทธรูปและพระเถระสำคัญจะมีวิธีดำเนินการสร้างพระพุทธรูปโดยจะเริ่มปั้นพระพุทธรูปด้วยดินเหนียวหรือขี้ผึ้ง ถ้าเป็นการปั้นด้วยดินเหนียว เมื่อปั้นเสร็จแล้วจะใช้ปูนขาวผสมทรายพอกเพื่อถอดแบบ แต่ถ้าปั้นด้วยขี้ผึ้งจะหุ้มด้วยปูนเพื่อทำพิมพ์ ปัจจุบันที่ขึ้นชื่อในจังหวัดได้แก่โรงงานปั้นพระพุทธรูปของนายเสน่ห์และนางเสนาะ ตรีชิต อำเภอตะพานหิน อำเภอสามเหลี่ยมและที่บ้านวังหินเพ็ญ อำเภอทับคล้อเป็นต้น

งานปั้น ส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือนักปั้นสมัครเล่นในท้องถิ่น ที่มีความสนใจในการปั้นรูปลักษณะต่างๆ ตามความเชื่อและจินตนาการของท้องถิ่นเช่น รูปปั้นเต่าที่วัดหนองเต่า ตำบลภูมิ อำเภอบางมูลนากเป็นปูนปั้นขนาดใหญ่เพราะถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของวัดหนองเต่าเป็นฝีมือช่างชาวบ้านปั้นได้คล้ายคลึงมากตั้งอยู่บนศาลาการเปรียญ และยังมีรูปปั้น เจ้าพ่อตาพระธรรมยา (พระธรรมยา) เชื่อว่าเป็นผู้สร้างเมืองภูมิคนแรก เป็นที่นับถือของชาวตำบลภูมิมิขนาดประมาณเท่าครึ่งของตัวจริงลักษณะนั่งบนอาสนมอี่ช่างชาวถ้อมิดได้ และรูปปั้นดั้งเดิมของพระธรรมยา ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกัน ประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าพ่อตาพระธรรมยาด้านหลังโบสถ์เก่า

งานปั้นที่เป็นฝีมือชาวบ้านอีกแห่งหนึ่ง คือปูนปั้นรูปช้างสองเชือก ปากทางเข้าวัดท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก มีขนาดเกือบเท่าของจริงแต่ฝีมือยังไม่ประณีตและเหมือนจริงมากนัก เทียบกับช้างไม้แกะของภาคเหนือไม่ได้

งานแกะสลัก ในจังหวัดพิจิตร มีผลงานด้านนี้้อยมาก มีผลงานการด้านการแกะสลักจากคนในพื้นที่บ้าง เช่น

พระพุทธรูปไม้ขนุนแกะสลัก อายุประมาณ 100 ปี ที่วัดบางลำพู หมู่ 1 ตำบลภูมิ อำเภอบางมูลนาก มีขนาดหน้าตัก 22 นิ้ว สูงประมาณ 30 นิ้ว ลงรักปิดทองฝีมือชาวบ้านชื่อนายไขว้ (เป็นคนข่าพิการแต่เป็นคนดีมีวิชาและฝีมือ) ประดิษฐานอยู่ภายในศาลาวัดบางลำพู

ธรรมเนียม วัดบางลำพูสร้างด้วยไม้จำหลัก ฝีมือชาวบ้านอายุเกือบ 100 ปี ปัจจุบันยังใช้การได้ มีการซ่อมแซมเล็กน้อยและทาสีใหม่ทำให้สภาพเดิมเปลี่ยนไป

งานแกะสลักหิน ได้แก่ พระพุทธรูปหินทรายแกะสลัก คือ หลวงพ่อหินที่มณฑปหลวงพ่อหินวัดท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก เป็นฝีมือช่างโบราณ ซึ่งเดิมอยู่วัดการ้อง คนละฝั่งกับวัดท่าช้าง นำเสียดายที่ตัดเศียรไปไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านแล้ว ชาวบ้านได้ปั้นเศียรใหม่แทนทำให้ความงามด้อย

ลงไปบ้าง แต่หลวงพ่อกินมีผู้คนนับถือด้านความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะเป็นศูนย์รวมจิตใจมีผู้ศรัทธา
บริจาคทุนทรัพย์สร้างมณฑปหินอ่อนราคา 13 ล้านบาท เป็นที่ประดิษฐาน

งานหล่อโลหะ มีพระพุทธรูปหล่อโบราณ อายุ 100 ปีเศษ ไม่ทราบว่าเป็นช่างฝีมือท้องถิ่นหรือไม่ แต่
สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นช่างคนเดียวกันและหล่อในระยะเวลาใกล้เคียงกันคือพระชินวร วัดบางมูลนากพระชิน
สีห์ วัดห้วยเขน และพระชินวงศ์วัดวังกรด อำเภอบางมูลนากมีพุทธลักษณะเป็นศิลปะอุทงกลายๆ

จิตรกรรม

จิตรกรรมที่มีชื่อเสียงจนกรมศิลปากรได้มานุรักษ์และขึ้นบัญชีเป็น โบราณสถานไว้คือ จิตรกรรมฝา
ผนังอุโบสถหลังเก่า วัดห้วยเขน ตำบลห้วยเขน อำเภอบางมูลนากซึ่งจะอยู่ห่างจากตัวอำเภอบางมูลนากไปทาง
ทิศตะวันออก ประมาณ 7 กิโลเมตร มีถนนเข้าถึงได้โดยสะดวก อุโบสถหลังเก่าวัดห้วยเขนสร้างเมื่อ พ.ศ.
2446 และสำเร็จตัดลูกนิมิตเมื่อ พ.ศ. 2461 จิตรกรรมฝาในอุโบสถเป็นภาพเกี่ยวกับทศชาติและพุทธ
ประวัติ เขียนโดยช่างฝีมือดีชื่อ “ทัง” การวางภาพการให้สีสวยงามแม้ด้านล่างของผนังจะลอกเลอะเลือนไป
บ้างแต่ส่วนใหญ่ยังชัดเจนนับว่ามีคุณค่าทางศิลปะมากสมควรที่กรมศิลปากรได้อนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชื่น
ชมต่อไปในอนาคต

หัตถกรรม

เครื่องจักสาน เครื่องถม และเครื่องปั้นดินเผา เป็นงานที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัจจุบันมีผู้มีความ
ชำนาญในเรื่องจักสานเป็นอย่างดี ดังเช่น

กลุ่มจักสานหวายและไม้ไผ่ บ้านไทรโรงโขน อำเภอดงพวนหิน หรืออีกชื่อหนึ่งที่ชาวบ้านทั่วไปและ
ข้างเคียง เรียกกันว่า “บ้านไผ่ร้อยกอ ” ทั้งนี้เพราะมีต้นไผ่ (ไม้ไผ่สีสุก) ขึ้นหนาแน่นโดยธรรมชาติส่วน
หนึ่ง และชาวบ้านปลูกเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่งทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านลลวาว่างจากการทำนาซึ่งเป็นอาชีพ
หลัก ชาวบ้านส่วนมากนิยมใช้ไม้ไผ่จักสานสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระจัง กระจาด ตะกร้า กระจุง และ
เครื่องใช้อื่น ๆ ที่ทำด้วยไม้ไผ่สืบทอดกันมา ใน พ.ศ.2521 สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอดงพวนหิน ได้ติดต่อ
ประสานงานกับอุตสาหกรรมจังหวัดพิจิตร ขอสนับสนุนวิทยากรมาฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะในด้านการ
ออกแบบผลิตหวายไม้ไผ่ ให้ทันสมัยและสนองความต้องการของตลาดต่อมาได้รับการสนับสนุนวิทยากรจาก
กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมมาฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะในด้านการออกแบบผลิตหวายไม้ไผ่ ให้ทันสมัยและ
สนองความต้องการของตลาดต่อมาได้รับการสนับสนุนวิทยากรจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมมาฝึกอบรม
เพิ่มเติมเป็นระยะจนสมาชิกกลุ่มมีขีดความสามารถที่จะผลิตเครื่องจักสานหวายและไม้ไผ่ ตามความต้องการ
ของลูกค้าได้ทุกประเภทหรือลูกค้าอาจสั่งเครื่องจักสานหวายและไม้ไผ่ได้ทุกรูปแบบตามต้องการ

กลุ่มจักสาน บ้านราชชะโด หมู่ 6 ตำบลสามง่าม อำเภอสามง่าม ประชาชนในหมู่บ้านได้จัดตั้งกลุ่มจัก
สานไม้ไผ่มีผลผลิตออกขายจำนวนมาก ผลงานฝีมือเชิงช่างสมาชิกของกลุ่มจักสานไม้ไผ่ทำเป็นอาชีพเสริมมี
รายได้จุนเจือครอบครัว ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มจักสานราชชะโดยังผลิตผลงานออกขายได้อย่าง
ต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังมีผู้ทำเป็นอาชีพเสริมกระจายอยู่หลายหมู่บ้าน เมื่อผลิตแล้วจะมีคนมารับไป

ขายต่อ เช่น บ้านสระยายชี หมู่ 6 ตำบลเนินปอ อำเภอสามง่าม บ้านปลวกสูง หมู่ 3 ตำบลบ้านนา บ้านคุย
กระชาย หมู่ 8 ตำบลวังโมกข์ บ้านห้วยห้าง หมู่ 8 ตำบลหนองหลุมอำเภอวชิรบุรีเป็นต้น

เครื่องจักสาน เครื่องถม และเครื่องปั้นดินเผา ที่เป็นเครื่องใช้ประจำวัน เช่น กระบุง ตะกร้า และ
เครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น ลอบ ไซ ตะแกรง มีสานกันทั่วไปทุกหมู่บ้านทุกตำบล ส่วนใหญ่จะทำใช้ใน
ครอบครัว บางครอบครัวก็สานส่งร้านค้าในตลาด ซึ่งมีมาช้านาน การทำเป็นอุตสาหกรรมหรือกลุ่มนั้นไม่
มี สำหรับเครื่องปั้นดินเผาเช่น หม้อ ไห โอ่งนั้น ไม่มี มีแต่การเผาอิฐเพื่อใช้ในการก่อสร้างซึ่งมีไม่มากนัก

เครื่องเบญจรงค์ลายน้ำทองเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่มีความประณีตสวยงามและสร้างชื่อเสียง
ให้กับจังหวัดพิจิตร ได้แก่ ร้าน นายชวลิต แจกแสง บ้านเลขที่ 75/3 หมู่ 3 ตำบลรังนก อำเภอสามง่าม และที่
บ้านคลองตาว อำเภอโพทะเล เป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน มีผลงานประณีต สวยงาม มีเอกลักษณ์
เฉพาะตัวเป็นที่ยอมรับของลูกค้าทั่วไปทำให้การผลิตเครื่องเบญจรงค์ลายน้ำทองมีกิจการมั่นคง